

Brodomaketarstvo

Način življenja ljudi općenito je vrlo različit i promjenljiv. Bez obzira u kojem vremenu i mjestu živjeli sigurno je da su svi imali, i danas imaju, neograničeni splet problema oko osnovnog biološkog ili društvenog opstanka.

Razvijenost u nauci, radu, informatici i komuniciranju nameće nepoželjan životni ritam kojega je vrlo teško pratiti i održavati. Pridodamo li tome još i monotonost i neatraktivnost većinom repetitornih poslova (profesija), može se dobiti jasna (siva) slika kvalitete ljudskog življenja.

Otrgnuti se od svakodnevnog jednoličnosti i temperamenta, prepustiti se odmoru, zabavi ili barem kratkom vremenskom zaboravu u vrijeme kada čovjek zanemaruje i podcjenjuje čak i hranu, cilj je gotovo svih ljudi, ali ga svi ne postižu. Većina svoje "slobodno" vrijeme padne pod utjecaj televizije i druge video-tehnike, bilo da se radi o pasivnom praćenju programa ili, u boljem slučaju, aktivnom sudjelovanju u video-igrama. Manji se broj ljudi prepušta kulturnoj nadgradnji (lijepoj i primijenjenoj umjetnosti) te športu (uglavno rekreacijskom) ili ostalim, najrazličitijim aktivnostima koje bi se mogle uvjetno nazvati – hobiem.

Hobi je svestrana ljudska aktivnost vođena zabavom i dodatnom zanimacijom za atraktivnim stvaralaštvom i sakupljaštvom u dokolici, bez opterećenja u svrsishodnost i materijalnu isplativost. Njima se bave ljudi koji su našli dodatnu energiju i volju da se u dragocjeno slobodno vrijeme oplemenjuju, da se bogate vrijednostima koje im živahni tempo života oduzima. Najčešće je to povratak prirodi, kao naprimjer izleti, lov, ribolov, uzgajanje najrazličitijih životinja i biljaka, gajenje sakupljačkih strasti baš svega i svačega (počev od filatelije – sakupljanja maraka i numizmatike – sakupljanja starog novca, do sakupljanja značaka i kamenja) pa do izrade svakojakih predmeta, pomagala i ukrasa (vezenja, šivanja, čipkanja). Ručni radovi posebno su zanimljivi, kako oni praktični i uporabni tako i oni isključivo ukrasni – zato jer, u većini slučajeva, ispoljavaju samosvojnost kraja i ljudi u kojem nastaju, kroz njih se očituje folklor dotičnog naroda, naročito ako se radi o uspelim suvenirima i vezenju jer određuju kulturni identitet.

Između mnogobrojnih takvih djelatnosti, izrada maketa brodova vrlo je stara. Od pamtivijeka je pobuđivala ljudsku pažnju, možda više nego izrada svih ostalih minijatura. Kao posrednici između ljudi i mora, brodovi su često personificirani, shvaćani veoma izuzetno, gotovo razmaženo, bez obzira koliko život na njima bio težak i krut, ali i jedinstven. Ukratko, pun samoodricanja kao što kaže **Henrick Van Loon**: "More je mučilište, a brodovi sprave za mučenje". No to je vrijedilo u prošlosti, u doba brodova na vesla i jedra, ali još i danas, kada čovjek na brodovima uživa mnoge pogodnosti, naročito što se tiče smještaja, suočen je s

poluvojničkim životom, samoćom (više no ikada) zbog odvojenosti od ostalih članova posade i grubim pozivom, koji ga u velikoj mjeri čini različitim od svih ostalih.

Osjećaj da je vezan za brod, plovidbu, more i obale, širom svijeta nepromijenjen je pa i za one koji su uvijek bili daleko od mora. Brod je radna sredina, životni prostor, izvor blagostanja i opstojnosti. Ukratko: brod je dom. Morski je život u tom malom plovećem gradu usko povezan za sve ljude koji žive na moru i od mora. U dinamičnom i bezličnom životu čovjek nalazi zadovoljstvo i opuštanje povjeravajući svoje osjećaje i materijaliziranje istih kroz makete brodova, ne bi li sebi dao oduška, ne bi li u svoj životni prostor unio dio prirode, dio svijeta koji ga okružuje. U mašti i podsvijesti živi s jedrenjacima, njihovim razapetim jedrima, vjetrom kojim jedre i morem koje ih nosi.

U zamišljenom, romantičnom svijetu gube se grube istine, nadvladavaju iluzije o ljepoti i čednosti, sjaju i uzvišenosti brodskih trupova, opreme i jedara.

Izradom maketa i modela započinju se baviti djeca još u osnovnim školama, a modele shvaćaju kao igračke. Svijet minijature i zabave vrlo je atraktivan. Uz stalno podučavanje nastavnika i uz njegovu pomoć, dijete se u ranoj dobi upoznaje s tehničkom kulturom: prepoznavanjem, odabirom i obradom materijala te uporabom osnovnog alata.

U ovom početnom razdoblju, edukativni značaj ima veliku ulogu kao i sam pristup i uzajamni odnos tehnike i djeteta. U tom razdoblju jedan dio djece ostaje privržen tehnici, a drugi ne. Oni koji ispoljavaju više sklonosti i ljubavi prema takvim djelatnostima, u dopunskoj nastavi nastavljaju i proširuju svoj rad i umijeće kroz specijalizirane sekcije. Najčešće su to aviomodelarstvo, brodomodelarstvo i maketarstvo. U toj, najranijoj, fazi djeca rade prema programu koji je predviđen za svladavanje u njihovoj dobi, prema jednostavnim nacrtima i skicama iz svojih prvih udžbenika. U sekcijama naprednih maketara i modelara, u višim razredima osnovnih škola, započinju se izrađivati (sastavljati) jednostavnije makete i modeli iz kompleta za sastavljanje s već pripremljenim materijalima, ali mogu i po izravnim uputama stručnog nastavnika.

U kasnijoj fazi – srednjoškolskim programom takav rad nije predviđen, već je sasvim drugog oblika – u stolarskim i kovinotokarskim radionicama, u sklopu programa proizvodno-tehničkog odgoja. Izrada minijatura brodova, zrakoplova i automobila prepuštena je samoinicijativi pojedinaca koju će ostvariti u kućnoj radinosti surađujući s prijateljima, istomišljenicima i iskusnijim kolegama ili pak u specijaliziranim klubovima, što je mnogo pogodnije iz više praktičnih razloga: modelarski klub pruža povoljne uvjete za rad najprije svojim prostorom

(prostorijama). One su odvojene od stambenih obitavališta pa stanarima ne može smetati buka koja je neizbježna prilikom obrade bilo kojeg materijala i uporabe alata. Prostorije su dovoljno prostrane i moguće je razmjestiti više alata na svom stalnom postolju.

Alat koji se koristi često je visokospecijaliziran, velik i skup (tokarska klupa, stupna bušilica, električna stolna kružna pila često u kombinaciji s hoblicom-blanjalicom ili debljačom, tračna pila...) pa je kao takav dostupan samo klubovima. Na njemu rade gotovo svi iskusniji maketari i modelari pa je njihov stupanj iskoristivosti mnogo bolji u odnosu prema alatu kojega koristi samo jedna osoba u svojoj kućnoj radionici.

Same aktivnosti u klubovima okupljaju ljude najrazličitijih dobi. Mladi su obično vođeni znanjem i iskustvom instruktora-voditelja, ali pomoć i poduke mogu primiti i od starijih i iskusnijih članova. Taj način razvoja bit će im mnogo prihvatljiviji od kućnog zatvaranja gdje neće nikada moći zadovoljavajuće slijediti tijekove zbivanja pa makar i bili stalno podučavani od starijeg člana porodice.

Međusobno potpomaganje i obaviještenost u klubovima te razmjena materijala i dokumentacije, stvaranje prijateljstava – najveće su vrednote.

Izrada raznoraznih kalupa i odljevaka u tehnici stakloplastike gotovo je nemoguća izvan prostorija radionice iz više razloga: trajno zaokupljen prostor, jaki mirisi i isparavanja...

Materijal i odgovarajuća dokumentacija (nacrti i knjige) mnogo su pristupačniji klubovima jer ih oni uglavnom nabavljaju po veleprodajnim cijenama, a često su oslobođeni raznoraznih poreza.

Priređivanjem natjecanja i izložaba susreću se mnogi maketari-modelari iz različitih krajeva što pridonosi velikom napretku takvih djelatnosti, najviše u pogledu iskustava i odmjeravanja kvalitete rada. Na natjecanju, bez obzira kakvih osobina ono bilo, svaki maketar i modelar posredstvom svoje minijature zauzima i potvrđuje status u dotičnom društvu.

Maketarstvo i modelarstvo vještine su koje se stječu radom, učenjem i iskustvom. Svaki čovjek koji prilazi toj djelatnosti, bilo kao promatrač, a naročito kao maketar ili modelar, ima svoj stav, svoje mišljenje i viziju koju nastoji dostići i potvrditi svojim minijaturama. Osim što ulaže dio svoga slobodnog, dragocjenog vremena, u model/maketu ulaže i veliku mjeru truda, strpljenja i posebno volje da započeti posao uspješno privede kraju. Često se u maketu unese toliko subjektivnosti (osobnosti) da jedna ista vrsta brodova rađena po istom nacrtu pa čak i materijalu, kod dvaju ili više maketara odudara u velikoj mjeri jedna od druge svojom izvedbenom raznolikošću. Makete postaju rezultat čovjekove intime, svijesti, kulture i konačno – znanja. Dobar promatrač-znalac moći će, razgledavajući maketu, približno točno zaključiti koje je dobi autor i prepoznati osnovnu crtu karaktera. Veliku ulogu igraju prvi naučeni koraci na tom polju i

način na koji je maketar prihvatio svijet minijature, odnosno kako se prema njoj odnosi u kasnijoj dobi i što od nje očekuje. Ukoliko su pobude bile isključivo materijalne prirode, kvaliteta izrade često neće biti zadovoljavajuća, naročito ako je to slučaj od samoga početka maketiranja kod odraslih osoba. Koristoljublje na ovom planu ima veliki negativni utjecaj.

Usavršavanje, odnosno učenje izrade i stjecanje iskustva nije nikada dovršeno niti dovoljno. Kod nas je literatura oskudna, ona postojeća prilično je manjkava, nekvalitetna ili neprimjerena i gotovo sigurno bibliofilska. Oslanjati se na stranu literaturu dograđuje maketara i modelara ali ga odvlači od jadranskih trabakula, bracara, leuta, gajeta... Tada se maketari okreću sami sebi i svojim bližnjima, međusobno se potpomažu, izmjenjuju iskustva i kakvu-takvu dokumentaciju, uče jedni od drugih. Razgledavanjem drugih maketa, maketar će pronaći ponešto zanimljivo, pa makar imao pred sobom i vrlo lošu maketu. I od nje će nešto naučiti, ako ništa drugo, onda barem kako ne treba raditi.

Kao škola maketarstva odlično može poslužiti bolji muzej sa svojim izlošcima maketa. Ponegdje je moguće posjetiti njihove radionice, a korištenje biblioteke praktično je neograničeno.

Nije uvijek neophodno posjedovati uskostručnu maketarsku/modelarsku lektiru u kojoj su pojedine makete razrađene nacrtom i tekстом do u detalj. Često se napredniji maketari koriste povijesnim knjigama i slikama, crtežima i opisima, da bi po njima izradili najprije skice i nacrt, a potom i maketu broda za koju na tržištu nije moguće naći već pripremljenu dokumentaciju. Takvim načinom rada maketar može doći u kompromitirajući položaj, ali svojim rezultatom nastojat će otklanjati sve sumnje u realističnost svoje minijature.

Nažalost rekonstrukcija je najteži vid brodomaketarstva i ako nije izvedena znalački i pravilno, vrlo lako može postati surogatom. Nacrta za izradu maketa brodova nabavljaju se u specijaliziranim maketarsko-modelarskim prodavaonicama, ponekim knjižarama (u odjelima stručne literature), muzejima – ako posjeduju prodajni odjel, a to nije slučaj kod nas već samo u inozemstvu. Česti su izvori starih nacrti i dokumenata koji donose bitne pojedinosti o traženom predmetu pismohrane.

Maketarstvo je vještina izrade čovjekove okoline u minijaturi. Njegova je okolina skup svih predmeta koji ga okružuju i u kojima se nalazi, a maketarstvo je minijaturizacija istih, odnosno smanjivanje veličina zadržavajući istovremeno iste oblike i odnose mjera. Staro je gotovo jednako koliko i čovjek. Nema sumnje da je čovjek s izradbom minijturnih nastambi i plovila započeo vjerojatno iz zabave, a svoju je djelatnost usavršavao istovremeno sa svojim kulturnim i tehnološkim razvojem.

Jasno je da je u vrijeme industrijske revolucije maketarstvo najviše uznapredovalo, jer su se otvarala nova "neistražena" područja – u prvome redu parni stroj. Sve do tada izrađivale su se minijaturne građevine te brodovi na jedra, a ponegdje su se te jedrilice puštale da ih vjetar nosi (na jezerima i morima) uglavnom iz rasonode. Izradom minijaturnog parnog stroja započinje razdoblje izrade funkcionalnih maketa-modela koje su do tada poznavale samo satni mehanizam, a pronalaskom motora s unutrašnjim izgaranjem i električne energije – elektromotora, maketarstvo i modelarstvo dobivaju nov i snažan zamah. Ispočetka samo promjenu porivnog sustava (pogona), ali kasnije i bežičnog prijenosa električne energije na daljinu.

Svaka novost nalazi svoju primjenu i u maketarstvu/modelarstvu, ako to nije obratan slučaj pa makar ono bilo i naučnofantastično (izrada minijaturnih svakojakih svemirskih letjelica i postaja) naći će svoju istovjetnost mnogo kasnije kada čovjek bude sposoban uraditi tu stvar i u stvarnosti.

Ako nisu neke (eskimske) upregnute saonice onda je neki plovni objekt zasigurno prvo transportno sredstvo. I kao takvo, oduvijek bilo naročito zanimljivo svima, pa i onima najmanjega uzrasta. Upravo su djeca svoju najraniju ljubav prema moru ispoljavala putem ribolova – dakle riba, školjaka i rakova, zatim brodova, stvarajući tako svoju prvu i jedinu igračku kojom su oponašali starije, ako zanemarimo oruđe (ratarsko, naprimjer) ili oružje, koje je u manjem obliku u dječjoj ruci postajalo igračkom.

Dolaskom željeznice, automobila i zrakoplova, brodomaketarstvo i modelarstvo gube primat, a ostali vidovi minijaturizacije postaju međusobno ravnopravni. Razvoj modelarstva toliko je uznapredovao da je danas teško razlučiti što su modeli i makete, a što svrsishodne naprave odnosno roboti, imajući u vidu njihove razloge postojanja i konačne ciljeve. Naprimjer, brodica dužine tri, četiri ili pet metara može poslužiti za rasonodu, ribolov ili za prijevoz nekog manjeg i lakšeg tereta. Dok jedan veliki model ili maketa broda može premašiti dužinu, pa i težinu, spomenute brodice bilo da je izrađena kao muzejski izložak, kao upravljiva ploveća maketa namijenjena za snimanje nekakve scene, najčešće ratnog filma, ili brodograđevno-ispitivački model.

A da se (ranije spomenuta) osobnost, odnosno subjektivnost ugradi u maketu, u većoj mjeri neizostavno dolazi do "umjetničkoga" izražavanja koje dobarano odskače od tehničkoga. Iako se pri tome ne mora udaljavati od zadanoga cilja: predstaviti, oponašati što vjernije stvarni objekt u malom odnosno u minijaturi, dotični način prikazivanja neće uvijek biti najprikladniji. Samo maketar može odrediti i odlučiti koju će tehniku izrade primijeniti, koji rezultat želi postići i s kojim

Hrvatski Savez Brodomaketara

Adresa: CTK Rijeka, Školjić 5d, 51000 Rijeka
Tel: 051/ 327 - 184; Fax: 051/ 338 - 351
Web: www.hsb.hr; E-mail: info@hsb.hr

smislom, ovisno o objektu kojeg obrađuje, što njime želi postići i poručiti. Umjetnički i tehnički pristup teško je objediniti. Najčešće se pokušava takozvanim patiniranjem, nanošenjem tamnijih boja i lakova, oponašanjem starine i istrošenosti.